

Hörcher Eszter

Bosch + Bosch Csoport és a vajdasági neoavantgárd mozgalom

A Ludwig Múzeumban került megrendezésre a szabadkai Bosch + Bosch Csoport 1969 és 1976 közötti működését bemutató kiállítást, kiegészítve a Kod csoport, a Verbumprogram, valamint Ács József, Petrik Pál és Vladimir Kopicl munkásságával.

1969-ben Szabadkán alakult meg a csoport, a kiállításon is helyet kapó Slavko Matković kezdeményezésére. Csoportjuk a vajdasági avantgárd törekvéseket képviseli. Szombathy Bálint magyarázatában a Bosch nevet egyfelől a nyugatnémet Bosch cégből, másfelől a flamand festőművészetből vették, Hieronymus Bosch szürrealista, ám mégis sajátos valóságot teremtő világából, és a mester iránti tiszteletből. A törekvéseket a nemzetközi művészeti légkörön kívül a szorosabb, kettős nemzeti(ségű) identitásvonal is meghatározza, amely a nyelvhasználatban, tehát a szöveggel való alkotásnak, a szavakkal, a szóval, a textussal való struktúraépítésnek a játékában mutatkozik meg. A magyar(országi) és délszláv törekvéseket egymással kölcsönhatásban tartják és közvetítik. A közvetített művészeti anyag folyamatosan felszínen marad, és a folyóiratok (Magyar Műhely, Új Symposion, WOW) végig próbálják is megőrizni és közvetíteni ennek a jelentőségét.

Alapvetően a dada műfajához kapcsolódóan *A Dada tiszteletére* (vagy *Hommage a Dadához*) című akcióalkotás (Szalma László, 1972) és a többi, tájba helyezett dadaeszme megjelenítése a nyitott térként előtáruló land art, vagy az ugyancsak nyitott urbánus, utcai közegbe helyezés szándékában jött létre. A képzőművészetet az irodalommal tehát a képvers(iség), a vizuális költészet irányába is elmozdítják, illetve szoros kapcsolatba kerül az Art and Language, valamint Kassák koncepcióival. Szalma a Bosch + Bosch egyik alapítójaként is tevékenykedő művész, egyszerre hat rá a nyomdagrafikai elgondolások kivitelezésének, valamint a terművészetben megjelenő dada felelevenítésének is a szándéka.

Szombathy elmondása szerint a (nyelvi) szabadság nem lett egyenlő a működési anarchiával, inkább egyfajta leépítést hajtottak végre, hogy egy új dolgot építhessenek fel. A hagyományos művészeti törekvéseket elhagyták, és új, összetett világot hoztak létre, többek között a film, fotó, xerox, happening, performansz, a land art, az artepovera, mediális műfajok, vagy szövegvizualizáció és általános vizuális bázisra épített megoldások mentén, mely utóbbiban a költészet és a szöveg alapú közlőművészet

a konceptualizmusnak gyakorlatilag egy külön ágává fejlődik. A szavakkal való konstruálás úgy ad szöveget, hogy a szavak egymásra vagy egymás mellé helyezése különleges felületté és egyben műfajjá válik. A művészet filozófiai alapokra helyezett, a tradícióval való szakítás egyik legfontosabb gesztusaként. Ezt a művészetet a tagok kommentálják, és elmondják, mit is kell (lehet) érteni az ilyen típusú avantgárd törekvések alatt, mi a cél, mi az intenció.

A vonalak meghúzása vagy rajzolása és a már meglévő szöveg (Szombathy Bálint: *Nontextualité*) kapcsolata, a megformázott betű, szó és szöveg kölcsönhatásából ered. Mind a művészeti folyamatot, a kreativitást, az alkotás *vonala*it, különböző fázisait is jelzi a vonalból kiinduló formaalakítás. A szöveg pedig jellemző módon, nemcsak nyelvi és írásos, hanem általános jelentéstartalmú és vizuális alakzatként is felfogható. Slavko Matkovic *Vízesés* című installációja, ugyanígy a kassáki és a képerseggyűthetést reprezentálja, Szalma László *Rácszatok* című munkája hasonlóképpen a vonalbóllétrehozás folyamatát jeleníti meg.

A mozgóképek sorozatamint a performance megoldásai, főként Ladik Katalinnál jelennek meg, aki saját testét használja, azaz színészi és performatív megnyilvánulásokat ad hozzá a tevékenységi körhöz, színházi társulat tagjaként. Experimentális vonalait a költészet hangi alapjaiban ragadja meg, a hang-expresszionizmus vagy hangértelmezés jegyében, testírás-elgondolásait többször Csernik Attilával kivitelezi, aki az emberi testet a szövegvizualizáció felületeként gondolja el, mintegy hordozóként, a mediális hordozókkal egyenértékben. Csernik egyik legkifejezőbb műve a *Cím nélkül*, 1972-es alkotása, melyen a szemekre helyezett fekete korongokra írt szöveg(ezés) jelenik meg, vagy az arc különböző pontjain, vagy a szájban tartott kis papír?labdára írt latinbetűs szöveg alakjában. A szöveg vertikális-horizontális elhelyezése az érzékek, a beszéd, a kimondott és értelmezett (értelmezhető) szövegkonstruálásnak, és a textus mindenkori gondolatközvetítésének a mechanizmusát fejezi ki. Ladik testinterpretációi közül a kiállításon látható volt a *Shaman Poem* performansz is, melyet eredetileg a Genre Experimental Film Festival keretein belül mutattak be (Marinko Sudac Collection). Az embernek (a nőnek) saját testeszközét reprezentáló előadás a test felhasználását, mint a táncművészet, mozgásművészet és body art eszközt jeleníti meg, mely magát a nőiségének a feltárását is jelenti, egyben fizikai értelmű, szó szerinti megmozdulással, mozgássorozattal kísérve (a sík felületen ábrázolt anyag vagy a tárgyként kialakított anyag mellett).

Művészetükkel próbálják az akkor aktuális politikai vonalakat is kike-rülni, kijátszani. A Lenin-képek felhasználása szándékos *odatevés* volt a szocializmusnak, a *körbehordozás* május elsejei cselekményét gúnyosan kifordította Szombathy 1972-ben (*Lenin Budapesten*, fekete-fehér fotó és fotóakció, 1972), utalva a közfelfogásra, a szovjet befolyás opresszív

gyakorlatára. A *Jugoszlávia dekonstrukciója* (1974) és a Jugoszlávia-sorozat több képe is konkrét és szimbolikus (és veszélyes) utalás egyben. Hasonlóképpen járt el Szombathy, amikor Tito ábrázolását összedolgozta a romos háttérrel, hangsúlyozva a szocialista világ elavult, romlott mivoltát.

Kerekes László később a tájművészet felé tendál, a Szabadka környéki régióban alkot, de foglalkozik többek között a kísérleti képregény elgondolásaival is. Képregénnyel Slavko Matkovic is foglalkozik (*Neckermann* című képregény-sorozat), a kiállításon pedig szerepelt tőle a *Mail Art Mailbox* című, az assemblage műfajában megalkotott munkája (1981). Utóbbinak képviselője Ante Vukov is, aki emellett erőteljesen konceptuális, gondolati irányban halad, az elvontabb gesztusköltészet képviselője lesz. Vukov Art című fotóakciója – a többi egyszerű, de annál többet mondó szó felhasználásával – a szabad térbe állított három megformált betűvel fókuszál a művészet alternatív, szabad, minden lehetséges intenciót befoglaló megnyilvánulására.

Első önálló kiállításuk a Szabadkai Népszínházban került megrendezésre, a Ludwig Múzeumban Slavko Matkovic, Szombathy Bálint, Csernik Attila, Kerekes László, Ladik Katalin, Szalma László, és Ante Vukov világával *szembesültünk*. Több kiállításuk volt 1969 és 1976 között Újvidéken, Zágrábban, Szabadkán és Zentán. A tavalyi év végén rendezett összefogó tárlaton a fent említett művészek mindegyike a mindenkori hommage-t, a folyamatban lévő és folyamatban tartott alkotást, megnyilvánulást, az 1960-as évek és a kortárs felfogás együttthatását fejezi ki. Az akkori koncepciót a csoport tagjai fontosnak tartják beemelni a mai művészeti és művészetfilozófiai gondolkodásba. Ennek a folyamatosságnak a sikeres és fontos képződményei többek között a 2016-ban Budapesten, az ACB Galériában rendezett kiállítás, vagy a 2017-ben szintén a Ludwig Múzeumban rendeztek, ahol a Marinko Sudac-gyűjtemény került bemutatására, *El nem kötelezett művészet* címmel, válogatva a csoport munkáiból. A 2019-ben rendezett kiállítással párhuzamosan Szombathy Bálint megkapta a Nagypáti Kukac Péter Képzőművészeti Díjat.

(*Kiállítás a budapesti Ludwig Múzeumban, 2019. szeptember 13–2019. november 17.*)